

نورک پوری

[اون آلتیجی سنه]

نورک اویماقلری مرکز هبیتی طرفندره نشر اولنور .

جلد ۵

مایس ۱۹۲۷

نومرو ۲۹

توركلك شونى

« اوزبكستان » ده

« اوزبكستان جمهوريتى » نى عامر معلومات — بكن سنه چيقان «تورك يوردى» نك

۲۰ نجى صايسنده « اوزبكستان » جمهوريتى حننده آبريجه بر مقاله يازلشدى . شيمدى سمرقندده نصر اولونان « معارف و اوقونقوبى » مجموعه سنك (۲۱) نجى صايسنده ، بو تورك جمهوريته عائد بزم و برديكمز معلوماتى تامملاياجق ايستاتستيق معلوماتنه دسترس اولدق . اوزبكستانه دائر وقتيله و برديكمز ايستاتستيق معلوماتى ، شيمدى بو يكي معلوماته استناداً آشاغيدى طرزده اكمال و تصحيح ايدييورز :

— « اوزبكستانك (اوكا تابع مختاربتلى تاجكستان اوليكهسى خارج اولقى اوزره)

مباحه سطحيهسى ۱۷۶۷۷۴ كيلو متره مربعندن عبارت اولوب ، نفوسى ۴۴۱۷۰۵۱ كيشيدن عبارتدركه هر كيلو متره مربعنه ۲۵،۱ كيشى دوشويور ديمكدر . تاجكستانده ايسه ، ۷۵۲۹۹۱ كيشى بولونوب ، طوپراغى ۱۳۵۶۲۰ كيلو متره مربعندن عبارتدر . هر كيلو متره مربعنه آنجق ۵،۶ كيشى اصابت اينمكدهدر . اوزبكستان حصه سنه بوتون اورنا آسيادن $\frac{1}{19,1}$ طوپراق ، $\frac{1}{63,4}$ نفوس اصابت ايدييور . اوزبكستانك نفوسى قوميت اعتباريله بروجّه آتيدر :

اوز بك	۳۱۹۷۰۰۰	جان	۷۲،۴ %
تاجيك	۴۹۰۰۰۰	»	۱۱،۱ »
قازاق	۱۳۰۰۰۰	»	۳،۰ »
قارا قيرغيز	۸۱۰۰۰	»	۱،۸ »
عرب	۷۲۰۰۰	»	۱،۶ »
اويغور	۳۶۰۰۰	»	۰،۸ »
روس	۱۹۴۰۰۰	»	۴،۴ »
سائر يرى قبيله لر	۱۴۶۰۰۰	»	۳،۳ »
سائر خارجدن كلن قوملر	۷۱۰۰۰	»	۱،۶ »
مجموعى	۴۴۱۷۰۰۰		۱۰۰ %

بوتون نفوسك بوزده ۸۵ ینى دهقانلر (ینى چفنجیلر و همومیتله کوی اقتصادیاتى ايله او مرشاشلر) تشکیل ایتکده در .

اوزبکستانه علمی مرکزینک فعالیتى — بو علمی مرکز روس تېمجیلرندن (و . ویاتکین) ك « افراسیاب » آدى اثرینی ساتین آلمشدر . بو اثرده « افراسیاب » ده (شیمدیكى صمرقند قربنده کی بر شهرک خرابه لری) اجرا اولونان حفريات نتیجه سنده کشف اولونمش بوتون آن . رك خصوصیتلرندن وهانکی عصره عائد اولماسندن بحث ایدلکده در . بو آثارك بر جوق رسملى کتابه درج اولوندینی کبی ، اولنرك صنعتك هانکی طرزینه منسوب اوله لری حقیقه ده . معلومات و برلمکده در . علمی مرکزك تکلیفیه شاعر فطرت طرفندن تألیف اولونان « اوزبك موسیقینک تاریخی » اسملى اثر محل عائدینه تسلیم اولونمشدر . بر یاریم عصرلق اوزبك موسیقیسنه آشنا اولان بوخارالی آنا جلال نظر اوغلى موسیقی تاریخچه دائر مالزمله لر طویلماقله توشلیف اولونمشدر . اوزبك خلق داستانلرندن « شیانی خان » ، « قران خان » و « کور اوغلى » یازیلوب تمام اولمشدر . بوخاراده اوزبك قبیله لرینه و خانلرك سرای حیاته عائد معلومات و مالزمله لر طویلماقله اشتغال ایدلکده در . بر جوق اوزبك ایرنهك (ماصال) لری طویلانیلمش ، نشرینه ساضرلق کورولمکده در .

اوزبکجه صرف و نحو کتابى — استانبول نورکیات انستیتوسنک تشبیه ، روسیه ده کی مختلف تورک جمهوریتلری ايله ده کتابلر مبادله سی باشلامشدر . شیمدی به قادار انستیتوسنه قازان ، باشقردستان و اوزبکستاندن بر جوق نورکجه و روسجه آثار کلشدر . صوکنجی عملکندن کلن اثرلر ایچنده برده « اوزبکجه نیل سباقلینى » عنوانی طاشییان و ۴ قسمدن عبارت اولان اوزبك لهجه سنک صرف و نحوینه دائر بر اثر وارددر . برنجی قسك مقدمه سنده دنیلدیکنه کوره ، تورکستان اوزبکلى آرا-ندن یكى اصول مکتبلر آجیلوب ، آنا دیل درسلىرنک اوقونولمه باشلامه سندن چاریك عصر قادار بر مدت کجدیكى حالده ، شیمدی به قادار اوزبك لهجه سنک صرف و نحوینه عائد بر درس کتابى بولونمامشدر . بو اثر اوزبکستان علمی هیئتک تکلیفی ايله اوچ کیشلك رهیت طرفندن تألیف اولونمشدر . ینه مقدمه ده قید اولوندیفته نظرآ ، اصطلاحلر مسئله سنده « ایل آکلارلق سوز » بولونه ، اوزبکجه دن آلمش ، بولونمازسه ، باشقه تورک لهجه لرندن اقتباس ایدلش و بالآخره عربجه به باش اورولمشدر .

اسکی چفتابجه نك براستحاله سی دیمك اولان شیمدیكى اوزبك لهجه سنک قاعده ونظریه لری ايله آشنا اولقى ایسته یلر بو اثره مراجعت ایده بیلرلر .

« قازاقستان، ده »

« قازاقستان، ده معارف ایشلری - قازاق - قیزغیز تورکترینک یوردی دیمک اولان « قازاقستان، جمهوریتی حقنده وقتيله «تورک یوردی» نده آیریجه بر مقاله ايله معلومات و برلشدی. تورکستان مطبوعاتنده یازلدیفنه کوره، قازاقستان جمهوریتی معارف قومیسرلکی یاننده کی علمی شورا (که وظیفه سی مکتبلرک علمی و اصولی جهتینه نظارت ایتمکدر) نك بر قاچ شعبه لری بولونوب بونلردن دیل و اصطلاحلر شعبه سی بر چوق موفیتلی ایشلر یامیشدر. از جمله قازاق تاریخی و قومیانه عائد خایلی مالزمه طویلامش و طویلانمقده در. طویلانیلان شیلری باصدیرمق ایچونده جدی تشبیلرده بولونلقدده در. اولکک تئبع ایشلری ده بولنده در. بونی ده علمی شورا تدویر ایللمکده در. بونون اورتا، حتی ایلک مکتبلرده اولکک تئبع برلکلری وارد در. بو اوغورده معلملر اهتمامله چالیشمقده درلر. روسجه ایکی جلددن عبارت مکمل بر قازاق تاریخی باصدیرمق. کچن ۹۲۶ سنه سنده « قازاقستان، ده ۵۶ عدد اختصاص مکتبلری بولونوبوردی که بونلرده (۷۴۸۵) طلبه او قوبوردی. معلملرک (۲۷۷) سی روس، ۳۱ ی قازاق، ۵ ی اقلیت ملتله منسوب آدمالردی. مکتبلرده فنلرک یوزده دوقسانی روسجه تدریس ایدلمکده در (۱). « قازاقستان، ده شیمدیلك بر دانه اولسون عالی مکتب یوقدر. کچن سنه قازاقستان خارچنده بوبوردک ۸۶۸ طلبه سی تحصیل ایدیوردی که، بونلردن ۲۵۰ قاداری قازاقلردندی. قازاق کئچلرنده تحصیل و نور آرزوسنک غایت قوتلی اولدیفنی اوز بک مطبوعاتی آیریجه قید ایتمکده در.

« ماناخص دستانی، — اجنبی مملکتلرله روسیه آراسنده مدنی واسطه لری تقویه جیتنک ناشر افکاری اولان فرانسزجه Bulletin ک ۹-۱۰ صایسنده یازلدیفنه کوره، قازاقیزغیز علمی قومیسیری بونورک قومینک خلق ادبیاتی ترتیب و تصنیف ایتمکک کیرشمشدر. اک زئکین برائر اولان « ماناخص دستانی » ۹ جلد دن ده اکسیک اولیه جق. بو دستان شیمدی اختیار قیزغیز اوزانی (صاغنبای) ک آغیزندن مکمل صورتده یازلمشدر. معلوم اولدیفنی وجهله بو دستانه عائد پارچه لری وقتيله و. رادلوف ده طویلامش و باصدیرمشدی.

آذربایجانلی بر محرمک رویدوسی — کچنلرده ماورای قافقاسیا اجتماعی مؤسسه لرینک وادی دائرة لرینک ممثلری تیغلیسده (روستاوه للی) نیاترو سنده آذربایجانلی محرر و دراماتورغ (۱) بو معلومات « معارف و اوقوتقوجی » مجموعه سنک ۱۰ — ۱۱ صایسنده کی « قازاقستانده معارف ایشلری » آدی یازیدن آلدی.

(عبدالرحیم حق ویردی) بلك ادبی فعالیتك ۳۵ نجی ییل دونوی مناسبتله بر اجتماع ییپارق عرره تبریکلرینی عرض ایله مشلردر . بوموردك حیاتی حقیق بر آذربایجان ادبیاتك وکنیش خلق کتله لرینه ده آکلاشیلان بر آذربایجان نیاتروسك انکشافی تاریخیله باغلیدر . اونك نیاترو اثرلری آذربایجان ملی ادبیاتك کوزل اورنگلرینی عرض ایتمکده و صحنه ده بوبوك موفقیتله اویسانمقده در . او ، آذربایجانك بوبوك دراماتورغلری (فتحعلی آخوند) له ، کچنلرده وفات ایدن نجف بك وزیر اوغلندن سوکرا اک بوبوك برنیاترو عرریدر . اثرلری کوزل ، اورپژینال آذری لهجه سیله یازلش و بو جهتدن ده پک شایان دقتدر .

ینر سبورغ تورکیات سه مینار یومی — ینر سبورغ شرق دیللی استیتوسی ، معروف تورکیاتچیلردن آ . سامویلوویچك نکلین ایل ۱۹۲۴ سنه سنك صوك بهارنده بر تورکیات سه مینار یومی تأسیس ایتمشدی . بو مکتبك هدفی علم و معارف ساحه سنده تشکیلاتنجی آداملر حاضرلامق اولوب ، اوراده باشلیجه اسکی و یکی تورک لهجه لری ، تورک تاریخی ، آنسوغرافیا و ادبیاتی اوقوتولمقده در . تورکیاته مائد اک مهم اثرلر آلمانجه اولدیفندن ، مکتبه آلمان لسانی ده اوکره تمکده و ایسته ینلره مؤغول دیلده تعلیم اولونمقده و برده کتبخانه موزه و آرشیو تشکیلاتكده اصوللری کوسته رلمکده در . بو مکتبه ایلک اول تورکستان ، آذربایجان و داغستان جمهوریتلری ، سوکرالری قیریم ، یاقوتستان و جواش جمهوریتلری طلبه کوندرمشلردر . مکتبك باش مدبری (و . بارتولد) اولوب ، معاونی (آ . سامویلوویچ) ، کاتی ده آذربایجانلی طلبه دن تقی زاده در .

ع . ب .

...

اوزبك خلق ادبیاتی اورنگلری

تورکستانلی اوزبکلرک خلق ادبیاتنده « ثاله » (ینتی) لر پک مهم بر طونمقده درلر . معلومدرکه ینتیلر ایستهر معشری قریحه نك ، ایستهر فردی قریحه نك محصول اولسون ، شو ویا بو دورك اجتماعی تعابلاتی ، او دورده کی ابوبنك چوجوقلرینك استقبالدن نهلر بکله دکلینی آز چوق اسکاس ابتدیره ن منظومه یاخود منثوره لردر . تورک قبیله وقوملرنده خلق ادبیاتك بو قبیل اورنگلرینكده طویلانیلمه سی هم تاریخی ، هم قومی (آنسوغرافیک) جهتدن بوبوك اهمیتی حائزدر . بوکون تورکستانده کی اوزبك کنجلرینك اوراده کی تورک خلق ادبیاتی نمونه لرینی طویلامقده مشغول اولدقلرینی عنونیتله کوروپوروز . اوزبکستان جمهوریتی خلق معارف قومیسرلکی طرفندن نشر اولونان « معارف و اوقوتفویجی » مجموعه سنك ۶ نجی صایسنده درج اولونان « ثاله » (ینتی) لرشایان دقتدر . اوزبك خلق لهجه سنك کوزل بر اورنکی اولق اوزره بو « ثاله » بی آشافی به نقل ایدیوروز :

آينالايىن (۱) آيدىنىم	ايل ايچىندە سايدىغىم (۲) ،
قولمىدىغى طويغوم (۳)	گەبەكە قوشىكەن قوزغوم
ئەللە بالام ، ئەللە يەي	
جانم بالام ، ئەللە يەي	
آينالايىن ، آياغىم	مىشكىدى ايزلەب طاپياغىم (۴) ،
طوى جىيىنلر بولغاندە	آن آياب چاپياغىم (۵) .
.	.
.	.
.	.
.	.
آينالايىن بالام آي	آينالسون سىندىن اينەك آي ،
چاقشى ، جامان كونىكە	قودايك (۶) بولسون پەنەك (۷) آي
سەندە سى (۸) سىناقتىم	نەررە شىرداي ھىيتلىم
قوشىدە شونقار كىلەتلىم (۹)	اولوق شاداي (۱۰) سەولەتلىم ،
.	(۱۱) .
آينالايىن آيدايىن	قاشى سارى جايدايىن
طالينغانك قولمە	تارلان قارىچىغايدايىن
.	.
.	.
اوينغانك طايديىن	اوطورغانك بايدايىن
ايىكى جوزك جارقىراب (۱۲)	جاكا طووغان آيدايىن .
.	.
.	.
قولى آرسلان بىلەكلىم	باطىر قابلان جورەكلىم
چاقى جامان كونىكە	ماغان (۱۳) جودە كىرەكلىم .
.	.
.	.
جولبار سداىن جىمىيۇب	قولانداىن قولويۇب
اينەك (۱۴) بىردەم كورمەسە	جورەكلىرى سويۇلۇب
.	.
.	.

(۱) « اوغوركدە فدا اولايىم » دىمىكدى . (۲) سايلانغىم ، سىچىلەشم ، (۳) بىياز
 طوغان ، (۴) طامىق-بولمى ، (۵) چامىق-قوشمىق . (۶) « خدای » كەلەسەك پاك چوق
 كوچە تورك قىبائىلنچە تلفىز شىكىلدىر . (۷) پناھك . (۸) بولكەنك نەمەنەيەكلىدىكى آكلاشلىمادى .
 (۹) سورتلى ، قىياقتى . (۱۰) الوغ شادى ، (۱۱) ھەر بىر دورى مصراع سوكىندە
 « ئەللە بالام ئەللە يەي ، جانم بالام ئەللە يەي » سوزلىرى تىكرار اولونۇپتۇر . بىز بونى ياللىز
 نەقەلرە كوستىردىك . (۱۲) ايىكى يانغانك پارلايۇب . (۱۳) بىكا ، (۱۴) آناك ،

ئوبدە جانغان جېراغم
دشمنیمە جاراغم .

آبئالابن قاراغم
دوسم كورسە جاراغوب

كوزى طاكده جولدوزم ،
كېگەن طونى قېرىمىزم ،

قارا قاشك قوندوزم
طوى من عىد بولغانده

جورندن اوزغان جورىمگ
قودايمنان بوپورورغم

سودن جققان سوروگم
قدىر قسەت بولغانده

نورنوب اېگەن طاناداي ،
كولده سوقسور سوناداي (۱۵)

اوزك كوهر دانه داي
قولمده جورچوب اويناسەك

بوريلردك اوزبەدى ،
اوزى ايردك ايربەدى .

جانبغانك بوربەدى ،
جېكيت بولور جېراغم

آلغېر بوركوت قاباقلېم ،
قىغىر ياربىن طرناقلىم .

سويلى صنلى سياقلىم
جىنكلى جاز غانى

قارما غاندى بېركىتەر ،
قويداي قىلوب اوركوتەر .

قاراغاندى قورقوتار
طويده طويقە قاراسە

(بوئەللە ، زرافشان ولايتىك نور آتاسانجاھنىك قارا كېسە قېشلاغىندە اوطوران مشهور
اوز بك باقىشىسى (اوزانى) ملا ابرگەش لساندن يازلىشىدر) .

(۱۵) يشىل باش اوردهك دېمكىش .

ع . ب .

احمد حكمتك ئولومى

تورك اوجاقلرى حرث ھېتىق اعضا سندن بويوك مىلى صنعتكار مىن
احمد حكمت بك اوزون زماندن برى «قانسر» دن مضطربدى ؛ بوتون
نداويلرە رغماً خستەلق امانسىز سىبرىيى تەقىب ايتدى : احمد حكمتى
۱۹ مائىس ۱۹۲۷ جەمە كىچەسى ساعەت يكرمى درندە ايچمزدن آلوب
كوتوردى. «تورك يوردى» ، داھا ايلك صايىلرندىن برى قىمتلى ازىرىنى
نشر ايله مفتخر اولدىنى بوامكدار بويوك ياردىمچىسىنك وفايله ، تھرىر
ئائىلە سندن برىنى داھا غىب ايتىش اوليور .

مرحومك جنازەسى ۲۱ مائىس جەمە ايرتسى كونى بوزلرجه كشيلاك
احترامكار برزمەنك اوموزلىرى اوستندە تام ساعەت اون برده شيشىلە
آفتاب سوقاغندەكى اوندن قالدېرىلارق تشوبقىچە جامغەنە نقل ايدىلش ،
نمازدن سوكرە ، وصىقى موجبچە ماچقە قبرستانندە رفيقەسنىك مىزارى
يانندە آچىلان مقبرە يە دفن اولونمشدر . قول اوردو قوماندانلىنى طرفندىن
كوندرىلن برمفرزە عسكرىيە ايله بىجرىقە قوماندانلغندىن كوندە رىلن برىجرىقە
سلاح انداز مفرزەسى ، پوليس افرادى ، جنازەنك اطرافندە يورويورلر ،
ئابوتك آرقە سندن برماقم قافلەسى حالندە مرحومك حرمتكارلىرى ، تورك
اوجاغى اعضاسى ، دارالفنون ادبىيات فاكولتەسى مىدرس ومداوملىرى ،
غاطە سىراى و استانبول لىسەلىرى معلم و طلبەسى وسائر مكىتبلى كىنجلىر
استادە قارشى صوك وظيفەلىرىنى ايفا ايدىيورلردى . معارف وكالتى مرحومە
قارشى صوك حرمت وظيفەسنىك لابقىلە ايفاسى ايچون استانبول معارف
امانئە امر وىرمش اولدىنى كې ، ادبىيات فاكولتەسى دە بواسكى وقيمتلى
عضوينك ضىاعى مناسبتىلە اوكون تدرىساتى تعطيل ايتمشدى .

جنارزده عبدالحق حامد، خارجيه مرخصي نصرت، ادبيات فاكولتسى
رئيسى فؤاد، حرث هيتى اعضاسندن آغا اوغلى احمد و جلال سامر
بكرله استانبول تورك اوجاغى هيت ادارە رئيسى بقية خانم، كاتب عمومى
دوقتور فتحى و اوجاق مديرى عبدالباقى بكر و طائينمىس محررلرمزدن
اسماعيل مشتاق، ارجمند اكرم، عزت مليح بكر حاضردي. دقندن
صوكرامزاده تورك اوجاغى، دارالفنون و غلطه سراى ليسهسى مامنه
چلشكر قونولمىس، دارالفنون مامنه ادبيات فاكولتسى مدارلرمندن موفق،
استانبول ليسهسى مامنه محبى صلاح الدين رتورك اوجاقلرى حرث هيتى
مامنهده كوپرلى زاده فؤاد بكر طرفندن نطقلر سهيله تورك مرحومك
بو يوك خدمتلى شكران و مائمه آيلىمشدر.

تورك اوجاقلرى مركز و حرث هيتلى مامنه، نورجيكلكه بو يوك
خدمتلى اولان مفتى اوغلو احمد حكمت بك مرحومك عائله سنه استانبول
اوجاغى واسطه سبله شونعزيت تلفرافى كونده ريلمشدر: بو تون عمرى صنعت
و حرث ساحه سنده نورجيكلك مفكوره نيك تحفته تخصيصى ايدن عزيز
سنتكار احمد حكمت بك ابدى غيبو بقتل متولد ائم و تازە تورك اوجاقلرى
حرث هيتى ده درين بر اضطراب و هيجان حسيله اشتراك ايدر و محترم
عائله سنه تعزيتى عرض ايلر. حرث هيتى مامنه: محمدامين،

۲. حزينان پرشنبه كوني اقشامى ساعت دوقوزنچقده استانبول
تورك اوجاغى سالوننده احمد حكمت مرحومك صنعتنه داور مدرس كوپرلى
زاده فؤاد و حياتى حقتندهده جلال سامر بك طرفندن برر قوتقرالس
وبريلش و اوجاقل كنجلر طرفندن ده مرحومك اوزوجى، وه آلتون اوردو،
كيبى اك كوزل پارچه لرى او قونمشدر.

تورك يوردى، بو اسكى نحرير آرقداشلك خاطره سنى تعزير
ايچون كلهك سايبسى مرحومك خاطره سنه انخافاً نشر ايدە جكدرد.